

TÜRK DİLİ KONUŞAN ÜLKELER PARLAMENTER ASAMBLESİ

HUKUK İŞLERİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER KOMİSYONU

DOKUZUNCU TOPLANTI

Çevrimiçi 9 Haziran, 2022

“DIŞ POLİTİKA İŞBİRLİĞİNDE PARLAMENTOLARIN ROLÜ”

RAPOR

I. GİRİŞ

1. Kazakistan'ın Türkistan şehrinde düzenlenen TÜRKPA 10. Genel Kurul toplantısında kabul edilen 2022 Yılı Faaliyet Planı uyarınca, TÜRKPA Hukuk İşleri ve Uluslararası İlişkiler Komisyonu Dokuzuncu Toplantısının Kırgızistan'da düzenlenmesi kararı alınmış ve takvime işlenmiştir. Toplantının konusu ise “Dış Politika İşbirliğinde Parlamentoların Rolü” olarak değerlendirilmiştir.
2. Dış Politikada İşbirliğinde Parlamentoların Rolü veya Parlamenter Diplomasi olarak da tanımlayacağımız konu, son zamanlarda Parlamentoların artan rolü ve dış ilişkiler ve uluslararası ilişkiler konularına katılımıyla geliştirilen, henüz geniş çapta olmasa da önemli bir perspektif ve alternatif diplomasi biçimidir.
3. Genel olarak bu konular, hükümetlerin veya yürütme organının kilit siyasi aktörü olarak Dışişleri Bakanlıklarının ve ilgili Bakanların münhasır yetkisi olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda, büyükelçiler veya kültürel diplomasi gibi diğer diplomasi biçimleri, ülkeler arasındaki uluslararası ilişkileri geliştirmek ve ilerletmek için ana araçlar olarak kabul edilir.
4. Parlamenter diplomasi, iki veya daha fazla parlamentonun temel uluslararası meselelerle ilgili olarak devam eden bir diyalog yürütme aracıdır.

5. Günümüzde, çeşitli küresel zorluklarla uğraşırken, Parlamentoların Dış Politika konularındaki rolüne iki temel açıdan bakılabilir: Birincisi kurumsal diplomasidir, ikincisi de diplomatik lobiciliktir.
6. Ulusal parlamentoların diğer parlamentolarla işbirliği sürecindeki rolü çok önemlidir. Bu, parlamentoların yetkilerine dahildir veya daha kesin olarak farklı ikili anlaşmalarla düzenlenir.
7. Bu bağlamda, TÜRKPA üyesi ülkelerin parlamentoları arasında işbirliği önem arz etmektedir ve anılan toplantının gündemine ilişkin konu parlamentolarımız arasındaki işbirliğinin daha da derinleşmesine katkı sağlamaktır.

II. PARLAMENTER DİPLOMASİ, ÜYE ÜLKELER ve TÜRKPA

8. Parlamenterlerin uluslararası forumlara ve etkinliklere aktif katılımı, bir ulusal hükümetin dış politikalarını detaylı bir şekilde incelemek için gerekli bilgi ve anlayışa katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle uluslararası toplantılara katılmak, parlamenter çalışmanın ve diplomasinin ayrılmaz bir parçasıdır.
9. Parlamenter diplomasi, geleneksel hükümet diplomasisini ne kopyalar ne de onun yerine geçer. Ancak parlamenter diplomasi, hükümet diplomasisini destekleyebilir, çünkü milletvekilleri diplomatik faaliyetlerde bulunurken daha esnek olabilirler. Parlamenter diplomasi, dışişlerinin yürüttüğü geleneksel diplomasiye yardımcı olarak onu zenginleştirir ve alternatif bir diplomasi modeli olması vesilesiyle ülkeler arasında çıkan ikili sorunları düzeltmek ve bunlarla başa çıkmak için ayrıca bir ortam da sağlar.
10. Farklı devletlerin parlamento üyeleri arasındaki kişisel temasların karşılıklı anlayışı geliştirmesi ve ülkeler arasındaki ikili ilişkiler için faydalı alternatif kanallar oluşturması muhtemeldir. Bu tür temaslar ülkeler arası barış ve güvenlik ortamı tesis etmeye, demokrasi, insan hakları, ekonomik kalkınma, eğitim ve sosyal yaşam konularında da iyi yönetim modellerinin örnek olarak alınmasıyla bu alanları güçlendirmeye yönelik de kullanılabilir.
11. Parlamenter diplomasi faaliyetleri:
 - İkili dostluk grupları;
 - Parlamentolar arasında ikili veya çok taraflı iş birliği anlaşmalarıyla, söz konusu ülkeler arasındaki ilişkileri çeşitli alanlarda geliştirmeye yönelik ikili veya çok taraflı parlamentolar arası ortak mekanizmalar, teşkilatlar vb. kurulur;

- Hükümet ziyaretlerinden daha geniş bir siyasi temsil heyetleri arasında görüşmelere izin vererek, örneğin Meclis Başkanı başkanlığında veya komisyonlar düzeyinde üstlenilen parlamento delegasyonlarını kabul etmek ve göndermek;
- Parlamentolar arası kuruluşların toplantılarına ev sahipliği yapmak;
- Altyapıya yönelik somut ve ortak bir projeye ilgili olarak komşu ülkelerden parlamento komisyonları ile alt-bölgesel konferanslar;
- Bir çatışmaya dahil olan veya bir çatışmadan başka bir şekilde etkilenen ülkelerin parlamenterleri arasında görüşmeleri sağlamak için ikili toplantılar veya parlamentolar arası kuruluşların toplantılarının kullanılması yoluyla anlaşmazlığın çözümü;
- Çatışma durumlarında ortak anlayışı teşvik etmek için uluslararası kolokyumların ve diğer güven artırıcı önlemlerin organizasyonu;
- Barış süreçleri elçileri, belirli bir çatışma üzerinde geçici çalışma gruplarına katılanlar ve seçim gözlemcileri gibi parlamenterler tarafından yürütülen çalışmalar;
- Parlamenterler ve akredite büyükelçiler arasındaki toplantılar;
- Parlamentolar arasında teknik işbirliği (know-how alışverişi);
- Ülke içindeki bölgesel çatışmaları incelemek için özel komiteler ve bu tür çatışmalara çözüm arayan hükümet delegasyonlarına katılan üyeler;
- Siyasi ombudsmanlıkların, diğerlerinin yanı sıra, siyasi partiler arasındaki bir anlaşmanın ihlalini teşkil etmesi muhtemel bir siyasi parti tarafından gerçekleştirilen eylemleri soruşturmakla görevli olması gibi konular parlamenter diplomasının çeşitli örnekleridir.

12. Parlamenter diplomasi en üst düzeyde Meclis Başkanları tarafından yürütülür. Bu anlamda Başkanın muadilleriyle yaptığı görüşmeler, kabul ettiği yabancı heyetler, katıldığı uluslararası toplantılar, yabancı ülkelere yaptığı resmi ziyaretler meclislerin parlamenter diplomasi alanında en önemli ayağını oluşturmaktadır.

13. Herkesin bildiği gibi, çoğu devletin devlet protokol listesinde devlet başkanlarını meclis başkanları temsil etmektedir. Buna göre, meclis başkanları tarafından kurulan dış ilişkiler son derece önemlidir. Ayrıca, devlet

başkanı yurtdışına resmi bir ziyaret yaptığında meclis başkanı, devlet başkanı vekili olarak heyetler kabul eder.

14. Her devlette her dönem meclis başkanları, parlamentolarının dış ilişkilerine büyük önem vermişlerdir. Meclis başkanları, muadilleriyle yaptıkları toplantılarda (iki) ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine, varsa çatışmaların önlenmesine, uluslararası toplumu ilgilendiren konularda ortak hareket etmek üzere çok taraflı toplantılara ev sahipliği yapmasına, parlamentolar arası ilişkilerin geliştirilmesine ve imzalanan işbirliği protokolleri ile parlamentolar arasında karşılıklı ziyaretler ve değişim programları düzenleyerek, yürütme organından bağımsız olan yasama organı, meclis başkanının dış faaliyetleriyle dış politikanın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.
15. Meclis başkanı, kendi ülkesine resmi ziyaretlerde bulunan cumhurbaşkanları ve diğer parlamentolardaki muadilleri ile de görüşür. Ayrıca, Başkan başbakanları, büyükelçileri ve çeşitli yabancı devlet adamlarını ayrı ayrı kabul eder.
16. Meclis Başkanı, katıldığı uluslararası toplantı ve konferanslarda yabancı ülkelere selam ve taziye mesajları iletmekte, uluslararası meseleler ve gelişmeler hakkında konuşmalar yaparak ülkesine diplomatik katkılarda bulunur.
17. Türkiye ve bağımsızlıklarından bu yana Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan, Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Bağımsız Devletler Topluluğu gibi prestijli uluslararası işbirliği kuruluşlarıyla aktif olarak işbirliği yapmaktadır.
18. TÜRKPA üyesi devletler bilhassa, Türk işbirliği teşkilatlarının kurulmasında büyük atılımlar yaparak Türk Cumhuriyetleri arasındaki parlamenter diplomasinin en büyük atılımı Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi çatısı altında bir araya geldiler.
19. Dış politika ve parlamenter diplomasinin bir tezahürü olarak 30 yıl içinde TÜRKSOY, Türk Devletleri Teşkilatı, TÜRKPA, Türk Akademisi ve Türk Kültürü ve Mirası Vakfı kurulmuştur.
20. 28 Eylül 2021 tarihinde Türk dünyasının manevi başkenti Türkistan'da gerçekleştirilen TÜRKPA 10. Genel Kurulu'nda kabul edilen Türkistan Bildirgesi ve diğer önemli belgeler parlamenter diplomasi alanında işbirliğini güçlendiren yeni bir adım olmuştur.

21. TÜRKPA bölgedeki en güncel meseleleri müzakere etme yoluyla, TÜRKPA üyesi devletlerin parlamenterleri arasında yapıcı diyalogun teşviki açısından önemli bir platform olarak rol oynamaktadır.
22. Ekonomik, sosyal, insanî ve çevresel sorunların tüm bölgenin yararına çözümlenmesi konusunda ulusal parlamentoların çabalarının eşgüdümünün sağlanmasında potansiyel rolüyle ve dış politika işbirliğinde diyalogun güçlendirilmesinin, birlik ve beraberliğin teşvikinde olduğu kadar TÜRKPA, bölgesinde barış ve istikrarın gelişmesine de katkıda bulunmaktadır.
23. Bilindiği gibi 2022 yılı Türk devletleri arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasının 30. yıl dönümü, bu doğrultuda hem kendi aralarında hem de küresel olarak uluslararası işbirliği için çeşitli platformlar oluşturarak etki alanını genişletmekte ve birlikteliğini dünyaya göstermektedir.
24. TÜRKPA toplantılarının düzenli ve istikrarlı şekilde olarak yapılması Asamble'nin yüksek başarısı ve Asamble içindeki ilişkilerin yeni bir düzeye ulaştığını göstermektedir.
25. TÜRKPA bölgesinde daha ileri bir sosyo-ekonomik kalkınmayı teşvik etmek, güncel zorlukları ele almak ve bölgesel işbirliği fırsatlarından istifade etmek amacıyla parlamenter diplomasi ve entegrasyon kanalları ile mevcut yasa ve mevzuat çerçevesinin güncellenmesine öncelik verilmektedir.

III. SONUÇ

26. Parlamenter diplomasinin önemi giderek artan rolü, çağdaş uluslararası ilişkilerin karakteristik özelliklerinden biridir. Parlamenter diplomasi, esnekliği ve dinamizmi ile parlamenterler, halkın seçilmiş temsilcileri tarafından yürütülür ve dış politikanın desteklenmesi ve tamamlayıcılığının bir kolu olarak büyük önem taşımaktadırlar. Parlamentolar, halkların ve kamuoyunun isteklerinin ifadesini yansıttığından, küresel tartışmalara katılımları, barış, güvenlik ve kalkınmaya yönelik uluslararası çabalara büyük ölçüde katkıda bulunmaktadır.
27. TÜRKPA çok taraflı siyasi iş birliği mekanizmalarını güçlendirmek için çaba göstermektedir. Bu bağlamda, Üye Parlamento Başkanlarının ortak ilgi alanına giren belirli geçici konular hakkında istişarelerle, hızlı ve etkili karar alma sürecine büyük katkılar sağlamaktadır.

28. Parlamentolar arası kuruluşlar, parlamenter diplomasi çabalarını koordine etmekte, parlamentolar arası iş birliğini teşvik etmekte ve küresel gündemin oluşumunda büyük etkiye sahiptir.
29. TÜRKPA üyesi ülkeler, önde gelen uluslararası forumlar çerçevesinde, ortak çıkarlarını ilgilendiren dış politika konularında karşılıklı olarak birbirini destekler ve ortak tavırlar sergilerler. Bu bağlamda, önde gelen parlamentolar arası kuruluşlarda TÜRKPA üye devletlerinin delegasyonlarının düzenli toplantılarının yapılması, faydalı bir istişare mekanizması ve ortak çıkarları destekleme işlevi görecektir.
30. Üye devletler, birbirlerinin bölgesel ve küresel öneme sahip etkinliklerinde aktif şekilde rol alarak, önde gelen parlamentolar arası örgütlerdeki yüksek görevlere ve girişimlere birbirlerinin adaylıklarını karşılıklı olarak destekleyeceklerdir.
31. Parlamentolar arası siyasi iş birliğini derinleştirmek için Asamble, Üye Parlamentoların Dış İlişkiler Komisyonu Başkanları Toplantıları yapmakta ve yapmaya devam edecektir. Toplantılar iş birliğinin genişletilmesine, uluslararası ve bölgesel konulardaki pozisyonların koordinasyonuna ve diğer özel konulara odaklanmaktadır.
32. Parlamentolar arasındaki ikili iş birliğinin özel aracı olarak Parlamentolar Arası Dostluk Grupları, parlamenter diplomasının geliştirilmesinde ve siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda ilişkilerin ve ortak çıkarların yoğunlaştırılmasına yönelik eylemlerin teşvik edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu ruhla, Üye Parlamentoların Parlamentolar Arası Dostluk Gruplarının Başkanları Toplantılarının düzenlenmesi, çok taraflı iş birliği gündeminin çeşitli konularının tartışılmasına katkıda bulunacaktır.